

LA NOVETAT DEL SOCIALISME NOU

FRANÇOIS HOUTART

Bèlgica - Amèrica Llatina

El concepte de “socialisme nou” implica, com a punt de partida, la necessitat de deslegitimar el capitalisme i de canviar la lògica de l'organització econòmica, social, política i cultural del món; i en segon lloc, es necessiten trobar noves orientacions sobre la base dels assoliments, errors i greus defectes del socialisme realitzat anteriorment.

1. Deslegitimar el capitalisme

Estem assistint a un procés inèdit en la història de destrucció del medi ambient i de desigualtat humana. El clima està en perill. Els gasos d'efecte hivernacle, especialment el CO₂ (diòxid de carboni) creixen a l'atmosfera, conseqüència de l'activitat industrial, del transport de l'hiperconsum. La Terra s'està escalfant: 0,7 graus centígrads durant el segle XX, i podria ser que d'1 a 4 durant el XXI. La biodiversitat s'està destruint a gran velocitat. En els pròxims 40 anys, si no es prenen les mesures oportunes, entre el 20 i el 40% de les espècies vivents, vegetals i animals podrien desaparèixer. El problema de l'aigua ja és seriós a diversos indrets del món, i el model de creixement la contamina greument en el subsòl. Els efectes econòmics i socials de l'escalfament de la Terra comencen a adquirir proporcions inquietants.

D'altra banda, les desigualtats socials continuen creixent. Mai s'ha produït tanta riquesa al món, i mai hi ha hagut un nombre tan elevat de pobres. Més de 800 milions de persones viuen sota la línia de la pobresa (2 dòlars al dia). A l'Amèrica Llatina, el seu nombre ha augmentat en 10 milions entre el 1990 i el 2000.

Aquesta situació és el resultat de la lògica del capitalisme, amb efectes accelerats durant el període neoliberal. L'augment dels gasos d'efecte hivernacle a l'atmosfera, i de la temperatura de la Terra, registren un ritme molt més alt a partir dels anys 70, quan va començar l'orientació neoliberal de l'economia mundial, que va implicar un major ús de recursos naturals, sobretot en el camp de l'energia.

El creixement econòmic espectacular del període va ser absorbit pel 20% de la població mundial, que usa el 84% de tots els recursos; mentre que el 20%

inferior comparteix tan sols l'1,4% de la riquesa mundial. Aquest 20% forma part de la “multitud inútil” per al capital, perquè no produeix valor afegit, ni té poder de compra. En realitat, en la lògica del capitalisme, tot ha de contribuir a l'acumulació de capital, i per això tot s'ha de convertir en mercaderia, l'única font de guany. D'aquí l'afany per privatitzar-ho tot, inclosos els béns essencials de la vida, com l'aigua, la salut o l'educació.

Davant d'aquesta situació, totalment irracional des del punt de la vida de la Humanitat, podem concloure que mai a la història hem conegut un sistema més ineficaç. Aquesta és la base de deslegitimació del capitalisme: no correspon a les exigències de l'economia, ni tampoc a una ètica de la vida. El capitalisme produeix mort.

2. Construir un socialisme

El socialisme “nou” a vegades és anomenat el “socialisme del segle XXI”. No pot ser nou en el sentit de no contradir la lògica del capitalisme... Es tracta necessàriament d'una lògica postcapitalista. Per això, ha de quedar molt clar que els compromisos de l'anomenada “tercera via” o de la socialdemocràcia, no corresponen pas a la noció de “socialisme nou”. Representen un esforç per humanitzar el sistema, però no pas per canviar-lo en profunditat. Les conseqüències que té el capitalisme no permeten acceptar una política econòmica tan destructiva.

Encara que cal un període de transició, s'han de prendre mesures immediates, perquè la gent no pateixi o mori de gana demà, sinó avui. Però aquestes mesures s'han d'inscriure en la perspectiva general de la construcció del postcapitalisme, i no ser només iniciatives d'adaptació.

Així doncs, el “socialisme” nou consisteix a construir una veritable alternativa al capitalisme, afirmant que els recursos de la Terra, que ens pertanyen a tots, s'han de protegir, i que la solidaritat entre els éssers humans ha de prevaler sobre l'individualisme. Si diem socialisme “nou”, significa que reconeixem tant els èxits com els errors i fins i tot els crims del socialisme del passat, i que volem

aprofitar el pensament i les experiències socialistes per donar un pas endavant.

3. Els quatre eixos fonamentals del socialisme nou

Les metes del socialisme nou, o la seva “utopia”, en el sentit positiu de la paraula, es poden expressar en quatre grans eixos.

El **primer** és l'**ús renovable dels recursos naturals**. Això significa una filosofia de les relacions entre els éssers humans i la natura completament diferent de la que va orientar el capitalisme. Hem de passar del concepte d’“explotació” al de “simbiosi”. La lògica capitalista es va recolzar en la idea d’un progrés lineal possibilitat mercès a una font il·limitada de matèries primeres per satisfer les necessitats humanes. D’altra banda, els processos de producció i de distribució no tenien en compte els danys ecològics, considerant que queien fora dels càlculs del mercat. El resultat ha estat el que avui sabem.

Contràriament, el respecte a la natura significa el reconeixement que els éssers humans en formem part, i que el concepte tradicional de la “Pachamama” correspon a una exigència de saviesa molt més adient per a la situació del món contemporani. És per això que el caràcter de “renovable” s’ha de respectar estrictament, en el sentit més ampli, des de l’ús dels recursos fins a la realització de l’equilibri ecològic i climàtic. L’ús dels recursos no renovables s’haurà de controlar col·lectivament en funció d’una racionalitat adient.

Certament, el socialisme del segle passat també va provocar catàstrofes naturals enormes, i és també per això que hem de parlar d’un socialisme “nou”, que pren distàncies davant d’una modernitat definida com un projecte antropocèntric sense límits.

El **segon** consisteix a **privilegiar el valor d’ús** sobre el valor de canvi, és a dir, les necessitats humanes per sobre dels guanys. El capitalisme valora de manera gairebé exclusiva el valor de canvi, perquè només es pot produir un guany –que és la base de l’acumulació del capital– quan un bé o un servei es transforma en mercaderia. El capital està considerat com l’actor clau del creixement. Donar el predomini del valor d’ús té conseqüències pràctiques considerables, tant sobre la producció com sobre la distribució dels béns i serveis. Produïrem béns més duradors. S’usarà menys el transport. Així

consumirem menys recursos naturals, i la producció de gasos d’efecte hivernacle serà menor. Això també significarà un control col·lectiu de la producció i de la distribució, segons fórmules que no es redueixen a l’estatització. Es tracta, doncs, d’una lògica d’organització econòmica oposada al pensament del capitalisme, i regida pel reconeixement que l’economia és l’activitat destinada a produir les bases de la vida física, cultural i espiritual de tots els éssers humans de l’univers.

En aquest sentit el socialisme del passat havia tingut èxits reals, que es podrien recordar...

El tercer eix és la **democràcia generalitzada**, estesa a totes les relacions humanes. En el pla polític, evidentment, amb una democràcia participativa que completa una democràcia parlamentària (no corrompuda pel capital). En el camp de l’economia, el procés antidemocràtic de la presa de decisions en la lògica de l’hegemonia del capital, s’ha de canviar. La democràcia també ha d’afectar, profundament, totes les institucions polítiques, socials, culturals, religioses, i les relacions de gènere.

Sens dubte, el socialisme del segle passat, malgrat la seva insistència inicial en la participació popular, es va transformar, per diverses raons, tant internes (burocràcia) com externes (guerres fredes o calentes), en un sistema autoritari i de privilegis. Un socialisme nou serà democràtic o no serà.

El **quart** eix és la **multiculturalitat**, que vol dir donar la possibilitat a totes les cultures, -incloses les dels pobles indígenes-, a tots els sabers, totes les filosofies, totes les religions... de participar en aquest procés. La cultura occidental no pot seguir essent la única valuosa i hegemònica, imposant models de pensar i de consumir. El capitalisme ha estat el principal mitjà de transmissió d’aquesta superioritat. El socialisme del passat ha patit la mateixa herència, i haurà de reorientar la seva meta en aquest camp.

Sobre aquesta base, les estratègies de lluita es precisaran i els actors del procés es definiran.